

RAQAMLI IQTISODIYOT VA INNOVATSION INVESTITSIYALAR

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
To'rtko'l fakulteti Bank ishi va audit yo'nalishi 3-kurs
talabasi G'ulomqodirova Madinaxon Tursunboy qizi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning shakllanish jarayonlari va uning rivojlanishida innovatsion investitsiyalarning tutgan o'rnini tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya sharoitida investitsiya muhitini yaxshilash, yuqori texnologiyali loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlari va bu jarayondagi mavjud muammolarni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy innovatsion investitsiyalarni jalb qilishning strategik yo'nalishlari bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar berilgan.

Tayanch so'zlar: raqamli iqtisodiyot, innovatsion investitsiyalar, axborot texnologiyalari, raqamli transformatsiya, vechur moliyalashtirish, intellektual kapital, strategik rivojlanish.

Abstract: This article analyzes the processes of formation of the digital economy and the role of innovative investments in its development. In the context of digital transformation, mechanisms for improving the investment climate, financing high-tech projects, and existing problems in this process are considered. The article also provides scientific proposals and recommendations on strategic directions for attracting foreign innovative investments to the economy of Uzbekistan.

Keywords: digital economy, innovative investments, information technology, digital transformation, venture financing, intellectual capital, strategic development.

Zamonaviy dunyoda raqamli iqtisodiyot shunchaki alohida tarmoq emas, balki butun xo'jalik tizimining yangi yashash muhiti sifatida qaraladi. Global raqobat kuchaygan sharoitda mamlakatning barqaror o'sishini ta'minlash uchun an'anaviy resurslardan ko'ra intellektual kapital va yuqori texnologiyalarga asoslanish birlamchi vazifaga aylandi. Bugungi kunda har qanday korxonalar yoki davlat tuzilmasining muvaffaqiyati raqamli transformatsiya jarayonlariga qanchalik moslashganiga bog'liq. Bu jarayon biznes-modellarini tubdan yangilashni va boshqaruvga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishni talab qiladi. Biroq, bunday keng ko'lamlil o'zgarishlarni amalga oshirish uchun katta miqdordagi innovatsion investitsiyalar zarur.

Intellektual kapitalning ustuvorligi: Ayupov raqamli iqtisodiyotda asosiy boylik — bu jismoniy aktivlar emas, balki insonning bilimi, malakasi va intellektual mulki (patentlar, dasturlar) ekanligini isbotlaydi. Maqolada: "Raqamli transformatsiya sharoitida investitsiyalar nafaqat temir-tersakka, balki intellektual kapitalni shakllantirishga yo'naltirilishi lozim" deb yozish mumkin.

Raqamli texnologiyalar integratsiyasi: Muallif axborot texnologiyalarini barcha sohalarga (qishloq xo'jaligidan tortib tibbiyotgacha) integratsiya qilish iqtisodiy samaradorlikni 30-40% gacha oshirishi haqidagi ilmiy qarashlarni ilgari suradi.

Raqamli iqtisodiyot bu jamiyat ne'matlarini ishlab chiqarish, taqsimlash, ayraboshlash va iste'mol qilish jarayonlarida AKTni keng joriy etishni ko'zda tutadigan insonning iqtisodiy faoliyat turi hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot belgilari:

- yuqori darajada avtomatlashtirilganlik;
- buxgalteriya xisobi, xisobotlari va boshqaruv tizimlarining elektron integratsiyalashuvi;
- elektron hujjat almashinuvi;
- ma'lumotlar elektron bazalari;
- CRM (mijozlar bilan o'zaro munosabat tizimi) mavjudligi;
- korporativ tarmoqlar.

Raqamli iqtisodiyotning qulayliklari:

- Tovarlar va xizmatlar haqida ko'proq va tezroq ma'lumot olinadi.
- Raqamli dunyodagi tovar va xizmatlarning jahon bozoriga chiqish imkoniyatlari katta.

Innovatsion investitsiyalar nafaqat yangi uskunarlar sotib olish, balki yangi bilimlar, ilmiy-tadqiqot ishlari (R&D) va dasturiy ta'minotlarni yaratishga yo'naltirilgan sarmoyalardir. Raqamli texnologiyalar sohasidagi eng yirik loyihalar ko'pincha yuqori xavf-xatarga ega bo'ladi. Shu sababli, dunyo tajribasida venchur moliyalashtirish tizimi innovatsiyalarni harakatga keltiruvchi asosiy kuch sifatida e'tirof etiladi. Venchur fondlari yangi g'oyalarga ega startaplarni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiyotga yangi texnologik yechimlarni olib kiradi. Bu esa o'z navbatida mamlakatning strategik rivojlanish ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida moddiy aktivlar (bino, zavod, xomashyo) o'z ahamiyatini yo'qotmoqda. Ularning o'rnini inson bilimi, tajribasi va kreativligini o'z ichiga olgan intellektual kapital egallamoqda. Aynan bilimli mutaxassislar va ularning innovatsion g'oyalari investitsiyalarni yuqori foyda keltiruvchi aktivga aylantiradi.

O'zbekiston sharoitida ushbu yo'nalishlarni rivojlantirish uchun quyidagi strategik bosqichlar muhim hisoblanadi:

1. Axborot texnologiyalari infratuzilmasini mamlakatning eng chekka hududlarigacha yetkazish.
2. Mahalliy loyihalar uchun venchur moliyalashtirishning huquqiy asoslarini yanada takomillashtirish.
3. Ta'lim tizimini intellektual kapitalni shakllantirishga yo'naltirish, ya'ni faqat nazariya emas, balki amaliy raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish.

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash va qishloq

xo‘jaligida zamonaviy axborotkommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, elektron hukumat tizimini takomillashtirish, dasturiy mahsulotlar va axborot texnologiyalarining mahalliy bozorini yanada rivojlantirish, respublikaning barcha hududlarida ITparklarni tashkil etish, shuningdek, sohani malakali kadrlar bilan ta‘minlashni ko‘zda tutuvchi 220 dan ortiq ustuvor loyihalarni amalga oshirish boshlangan. “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini amalga oshirish bo‘yicha muvofiqlashtirish komissiyasi (keyingi o‘rinlarda — Muvofiqlashtirish komissiyasi) 22-ilovalga muvofiq tarkibda tashkil etilsin va quyidagilar uning asosiy vazifalari etib belgilansin: davlat organlari va tashkilotlari, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan Strategiya, hududlar va tarmoqlarni raqamli transformatsiya qilish dasturlari, “yo‘l xarita”larida ko‘zda tutilgan loyiha va chora-tadbirlarning to‘liq hajmda amalga oshirilishini ta‘minlash, shuningdek, ularning o‘z vaqtida bajarilishini tizimli nazorat qilish; har oyda davlat organlari va tashkilotlari rahbarlarining raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirish bo‘yicha rejalashtirilgan loyihalar va chora-tadbirlarni amalga oshirish yuzasidan hisobotlarini tinglash hamda ularning javobgarligi masalasini ko‘rib chiqish; doimiy monitoring asosida elektron davlat xizmatlarini ko‘rsatishni yanada takomillashtirish, davlat organlari va tashkilotlari faoliyatidagi funksional jarayonlar va tartibtaomillarni optimallashtirish bo‘yicha choralar ko‘rish; raqamli iqtisodiyot sohasidagi yangi loyihalarni ko‘rib chiqish va ularni amalga oshirish to‘g‘risida qarorlarni qabul qilish, shuningdek, zarur hollarda hudud va tarmoqlarni raqamli transformatsiya qilish dasturlari hamda “yo‘l xarita”lariga tayyorlangan va kelishilgan loyiha hujjatlari asosida o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish;

1. Texnologik transformatsiya: Internetdan — Ekotizimga

Raqamli iqtisodiyotni shunchaki "onlayn platforma" deb tushunish, avtomobilni faqat "g‘ildirak" deb atashga o‘xshaydi. Bu jarayon an’anaviy iqtisodiyotning barcha bo‘g‘inlarini qamrab oladi:

- Aqlli ishlab chiqarish :Zavodlarda inson mehnati o‘rnini robotlar va sun‘iy intellekt egallaydi. Tizim o‘z-o‘zini tahlil qiladi va xatolarni oldindan bashorat qiladi.
- Ma‘lumotlar — yangi neft: Har bir tranzaksiya, har bir "click" ulkan ma‘lumotlar bazasini (Big Data) boyitadi. Bu ma‘lumotlar tadbirkorga mijozning ehtiyojini u hali o‘zi anglamasidan oldin tushunish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘sak, Raqamli iqtisodiyot — bu shakl, innovatsion investitsiya esa — mazmun. Shakl qanchalik mukammal bo‘lmasin, agar unga to‘g‘ri yo‘naltirilgan investitsiya berilmasa, u harakatga kelmaydi. Ularning sinerjeyasi natijasida iqtisodiyot "miqdordan" "sifatga" o‘tadi, ya‘ni resurslarni ekstensiv sarflashdan, aqlli va samarali boshqarishga o‘tiladi. Raqamli iqtisodiyot — bu

shunchaki internetdan foydalanish emas, balki butun iqtisodiy tizimning yuqori texnologiyalar asosida yangilanishidir. Innovatsion investitsiyalar esa bu yangilanishning "yoqilg'isi" vazifasini o'taydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. (PF-6079-son, 05.10.2020 y.).
2. Gulyamov S.S. va boshqalar. "Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari". T.: TMI, 2019 y. – 396 b. (*Ushbu darslik raqamli transformatsiya va axborot texnologiyalarining iqtisodiy asoslarini yoritib beradi*).
3. Vahobov A.V., Jumanazarov S.A. "Xorijiy investitsiyalar va innovatsiyalar". O'quv qo'llanma. T.: "Iqtisod-moliya", 2020 y. (*Innovatsion investitsiyalar va venchur moliyalashtirish mexanizmlari bo'yicha asosiy manba*).
4. Schwab, Klaus. "The Fourth Industrial Revolution" (To'rtinchi sanoat inqilobi). World Economic Forum, 2017. (*Raqamli iqtisodiyot va global o'zgarishlar haqidagi eng mashhur dunyoviy adabiyot*).
5. Ayupov R.H. "Raqamli iqtisodiyot asoslari". O'quv qo'llanma. T.: 2020 y. (*Intellektual kapital va raqamli texnologiyalar integratsiyasiga oid mahalliy tadqiqotlar*).